

N:o 52.

Af herr **C. Olsson** i Viken, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående lagbestämmelser i syfte att bereda innehafvare af förlagsinteckning större trygghet mot förlust i de fall, då rörelsen öfverlåtes å annan person eller flyttas från ort till annan.

En ekonomisk omvälfning pågår sedan några decennier tillbaka i vårt land. Sverige, som under århundraden varit ett företrädesvis åkerbruksidkande land, håller på att öfvergå till ett industriland. Och denna öfvergång från åkerbruk till industri kommer att gå med stormsteg, så snart det fullständigt lyckats industrien att med elektroteknikens hjälp spanna kraften i våra vattenfall, våra »rinnande millioner» för sin triumfvagn. Men »vårt land är fattigt», om också icke på naturtillgångar, så dock på rörligt kapital. Det var därför helt naturligt, att man vid industriens begynnande uppsving i midten af förra århundradet såg sig om efter utvägar att fylla industriens behof af kapital. Det låg då nära till hands att utveckla och fullkomna ett rättsinstitut, hvartill stommen redan på 1700-talet infördes i vår lagstiftning, jag menar förlagsinteckning. Genom kungl. förordningen om förlag vid bergs- och brukshandteringen den 24 februari 1748 och hallordningen den 2 april 1770 lagfästes nämligen rättsförhållandet mellan den, som lämnade förlag för drifvandet af en industri, och förlags-tagaren. Men dessa lagbestämmelser voro alltför ofullständiga, orediga och sväfvande för att passa till nyare tiders mera utvecklade — eller rättare invecklade — industriella förhållanden. Redan till 1847—48 års Riksdag

afslät därför Kungl. Maj:t en proposition angående förlagslagstiftningens ordnande på grundval af den praxis, som utöfver de gamla förordningarna under tidernas lopp utvecklat sig, men detta förslag strandade hufvudsakligen på motstånd från bondeståndet, som såg i förslaget undantagslagar till förmån för industrien, då man ej ville medgifva alla samhällsklasser rätt att skaffa sig lån genom en likartad förpantning af löseegendom, och denna åskådning fann kort därpå understöd i dåvarande lagberedning. Vid 1859—60 års riksdag antogs af Rikets Ständer ett af lagberedningen utarbetadt, af dåvarande lagutskott tillstyrkt förslag till underpant i lös egendom, men förslaget blef icke upphöjdt till lag på grund af högsta domstolens betänkligheter mot »sakrätt» i lös egendom. Samma öde rönt ett vid 1865—66 års riksdag antaget förslag till förlagslagstiftning, enligt hvilket icke panträtt utan blott förmånsrätt uti den intecknade löseegendomen kunde erhållas. Vid 1868 års riksdag bifölls af Andra Kammaren, men afslogs af den Första hufvudsakligen enahanda förslag till underpant i löseegendom, som antagits vid 1859—60 års riksdag.

På initiativ af en enskild motionär, herr Samzelius, begärde Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t den 17 maj 1879 nytt förslag om förlagsinteckning, hvilken skrifvelse föranledde Kungl. Maj:t att tillsätta en kommitté för frågans utredande. En på denna kommittés utredning byggd kungl. proposition (n:o 21) framlades vid 1882 års riksdag. Vederbörande lagutskott tillstyrkte i sitt utlåtande n:o 51 i hufvudsak det kungl. förslaget, men föreslog ett tillägg i syfte att vid förlagstagarens öfverlåtelse på annan person af sitt etablissement trygga förlagsgifvarens rätt. Tillägget innehöll nämligen, att vid en sådan eventualitet skulle den nye ägaren med den lösa egendom han öfvertagit ansvara för förlagsskulden. Men detta tillägg blef den tufva, på hvilken hela lasset i Första Kammaren stälpte. Man ansåg nämligen där, att lagutskottet med den tillagda paragrafen i själfva verket velat införa panträtt i lös egendom. Äfven Andra Kammaren förkastade förslaget.

Följande riksdag återkom den kungl. propositionen (n:o 19), nu med det omstridda tillägget modifieradt därhän, att i händelse af den industriella inrättningens öfverlåtelse skulle förlagsskulden genast vara förfallen. Härmed trodde man sig ha beredt förlagsgifvaren tillfälle att vid egendomens försäljning komma i åtnjutande af den förmån, som lagen tillerkänt honom i och med intecknings meddelande. Lagutskottet hyste emellertid sina tvifvelsmål om tillräckligheten af denna bestämmelse för tryggande af förlagsgifvarens rätt, såsom synes af följande yttrande i utskottets motivering:

»Utskottet är öfvertygad om att, därest i framtiden något lämpligt sätt att än ytterligare betrygga förlagsgifvarens rätt skulle blifva uttänkt och föreslaget, detsamma ock skall vinna lagstiftande maktens bifall.» Ännu starkare tvifvel om tillräckligheten af nämnda bestämmelse för säkerställande af förlagsgifvarens rätt uttalade grefve Strömfelt i en vid lagutskottets utlåtande fogade reservation, däri han bland annat yttrar: »Men lagen torde i icke mindre grad vanhelgas därigenom, att under dess skydd en förlagstagare icke allenast afhänder sig hela panten, utan att förlagsgifvaren därom erhåller någon underrättelse, utan ock bakom förlagsgifvarens rygg likviderar pantens värde så, att, när förlagsgifvaren slutligen om transaktionen erhåller kunskap, han finner sig hafva intet annat i behåll än ett karteradt papper af värde lika med noll. Förlagsgifvaren måste då känna sig hafva blifvit lagligen bedragen, och så länge detta förhållande icke tillräckligt beaktas och i möjligaste mån genom lagstiftning afhjälpes, skall aldrig förlagsinteckning varda af synnerlig nytta för industrien.»

Den kungl. propositionen antogs i hufvudsak af båda kamrarna, och på så sätt tillkom den ännu gällande kungl. förordningen angående förlagsinteckning den 13 april 1883.

Men grefve Strömfelt framlade åter vid 1884 års riksdag de åsikter, han förra året i sin reservation uttalat, i en nu väckt motion, n:o 18, som urmynnade i yrkandet på ett tillägg till 11:te paragrafen i förlagsintekningsförordningen, så lydande: »— — — bärande öfverlåtelsen 3:ne gånger i allmänna tidningarna minst 14 dagar mellan hvarje gång kungöras, innan likvid äger rum, och vare köparen intill dess sådant kungörande skett lika med förlagstagaren för förlagsskulden ansvarig, dock ej utöfver köpeskillings belopp.» Lagutskottet fann motionen särdeles beaktansvärd (utlåtande n:o 54) och föreslog en skrifvelse till Kongl. Maj:t i motionens syfte genom följande kläm, »att Riksdagen ville i skrifvelse till Konungen anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes utarbета och till Riksdagen afgifva förslag till lagbestämmelser, i syfte att större trygghet mot förlust, än nu gällande förordning angående förlagsinteckning lämnar, beredes förlagsgifvare, då förlagstagare till annan öfverlåter bruk, grufva, fabrik eller inrättning, för hvars drifvande förlagslånet blifvit mot förlagsinteckning lämnadt. Båda kamrarna biföllo utan votering lagutskottets utlåtande, Andra Kammaren t. o. m. utan diskussion. I Riksdagens skrifvelse om denna sak heter det bland annat: »återstode det endast att i förordningen införa ett stadgande, som tillförsäkrade förlagsgifvaren möjlighet att kunna erhålla kunskap om försiggången försäljning, innan likvid ägde rum och penningarne

förskingrats, på det att han måtte blifva i tillfälle att, om så befunnes nödigt, sätta säljaren i konkurs, medan tillgång hos denne ännu funnes, och dymedelst komma i åtnjutande af den förmån lagen honom tillerkänt i och genom den skedda inteckningen.» Och på ett annat ställe: »Då en ny förordning för förlagsinteckningsinstitutets upprätthållande af regering och Riksdag ansetts nödig, ligger det i sakens natur, att denna förordning bör vara så fullständig, att rättsinstitutet får all den betydelse det bör äga för att verksamt kunna befordra ett sundt affärs- och näringslif.»

Denna Riksdagens skrifvelse (n:o 41) af den 9 maj 1884 remitterades af Kungl. Maj:t till nya lagberedningen för afgifvande af utlåtande, föredrogs den 4 juni 1886 åter i statsrådet och förklarades till ingen Kungl. Maj:ts åtgärd föranleda.

Mig synes, att denna nästan enhälligt beslutade riksdagsskrifvelse hade förtjänat ett bättre öde än att utan vidare kastas i Kungl. Maj:ts papperskorg. Att några allvarliga juridiska betänkligheter skulle ställa sig i vägen för ett därpå byggdt lagförslag, har man svårt att tro, då flera framstående jurister i båda kamrarna, exempelvis häradshöfding Hasselrot, voro med om skrifvelsen. Något nytt element i vår lagstiftning skulle för ingen del införas genom ett lagbud, att försäljning af en industriell inrättning måste offentligen kungöras för att varda effektiv. Enahanda förhållande äger ju rum vid försäljning af lösören, som köparen låter i säljarens vård kvarblifva, enligt kungl. förordningen den 20 november 1845.

Det synes mig, som borde Riksdagen icke på grund af något slags för vanligt folk obegripligt juristeri släppa ett önskningsmål, som den så tydligt sagt ifrån, att den ville hafva förverkligadt. Och var denna större trygghet för förlagsgifvaren, denna förlagsinteckningarnas större säkerhet, ett önskningsmål för tjugu år sedan, så är detta i ännu högre grad fallet den dag som i dag är. Vi få icke glömma, att industriens behof af kapital växer, ju mera den moderna storindustrien utvecklas med sin tillspetsade konkurrens, sina dyrbara anordningar och maskiner, sin massproduktion och sina kriser. Och det är ju uppenbart, att om förlagsinteckningarna vore säkrare papper, än hvad för närvarande beklagligen är händelsen, så skulle obenägenheten icke vara så stor att utlåna penningar mot denna säkerhet, som nu vanligen måste förstärkas med borgen, nödigt rörelsekapital för industrien skulle lättare kunna upplånas, och räntan på sådana lån skulle sjunka.

Jag tillåter mig fästa uppmärksamheten på ännu en omständighet, som med lagens nuvarande affattning stundom vållar, att förlagsgifvaren

blir »lagligen bedragen». För den händelse att en industriidkare, som erhållit intecknadt förlagslån, nedlägger sin rörelse på den plats, där han vid inteckningens beviljande uppgifvits drifva den, och flyttar sina maskiner och andra inventarier till ett annat ställe för att där fortsätta sin rörelse, så blir i och med flyttningen inteckningen *kraftlös*, ty då har en af förutsättningarna för inteckningens beviljande, nämligen att rörelsen skulle drivas på den uppgifna platsen, fallit. Hade inteckningslånet, såsom stadgas vid försäljning af egendomen, samtidigt förfallit, så hade ju möjlighet beredts förlagsgifvaren att, om betalning icke genast erlades, sätta industriidkaren i konkurs och på så sätt utfå fordringsbeloppet, men lånet blir genom en sådan flyttning ingalunda förfallet. Denna för förlagsgifvaren så ödesdigra tolkning af lagen har blifvit fastslagen genom Göta hofrätts dom af den 14 april 1893 och Kungl. Maj:ts dom af den 26 maj 1904. Hvilka absurditeter lagen med dess nuvarande lydelse kan leda till, inses af följande förhållande: om jag har en fabriks-, boktryckeri- eller bryggerirörelse, för hvars drifvande jag erhållit förlagsinteckningslån, och flyttar rörelsen till annat ställe inom samma stad eller socken, så gäller inteckningen fortfarande, men flyttar jag den till en plats utom staden eller socknen, så är inteckningen kraftlös.

För att betrygga förlagsgifvarens rätt bör, enligt min mening, en industriell rörelses flyttning likställas med dess öfverlåtelse, så att i detta fall icke blott förlagslånet genast till betalning förfaller, utan äfven kungörelse om flyttningen måste införas i allmänna tidningarna, på det förlagsgifvaren icke må riskera att genom okunnighet om förhållandet gå miste om sin rätt.

På grund af hvad jag ofvan haft äran anföra, tillåter jag mig föreslå,

att Riksdagen ville i skrifvelse till Konungen anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbета och till Riksdagen afgifva förslag till lagbestämmelser, i syfte att större trygghet mot förlust, än nu gällande förordning angående förlagsinteckning lämnar, beredes förlagsgifvare i de fall, då rörelsen öfverlättes å annan person eller flyttas från en ort till en annan.

Stockholm den 25 januari 1905.

Chr. Olsson.